

և աչքերուն մէջ աշխոյժ ցոլըը՝ պատկեր իր խոհական մտաց, իր անպաճոյճ և անսխեթեւեթ վարմունքովը, առաջին տեսութեամբ իսկ կը դիմէ՛ զգե՛ն, և բուն տենչ մը կը զգաս մաղթելու իրեն ղեռ երկար տարիներ՝ իր թանկագին ծառայութիւններ նուիրելու պետութեան ու Ազգին, միոյն հաւատարիմ ու անձնուէր պաշտօնեայ, միւսին հարազատ զաւակ:

Ույն կենսագրական հակիրճ տողերու վերջ տալէ առաջ, անշուշտ պիտի ներուի մեզ յիշել նաեւ իւր հարազատն, Ազնուշուր Արմենակ Պէյ Սազըզ, որ հորամոյն բարեմասնութիւններով ստուած և յարգուած դէմք մ'է, և որուն համար ամէն գովեստէ վեր է ըսել՝ այնպիսոյ հօր պաշազատ և նազելի շատաւիղ:

Հ. ՍԱՏԱ ՏԵՐ-ՄԱԳՍԵՆԻԱՆ

կ. Պոլիս 1 Յունուար 1908

ՀԱՅԵԱՆԱՆ ԳԵՂԱՐՈՒԻՆՆԵՐԸ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԱՐԿԱԴԻՆԱՆ ՄԵՋ

Խտայական Emporium ամսաթերթին մէջ որ կը հրատարակուի Պերգամոն՝ և կը գրադիր պրակտիկութեամբ և գեղարուեստով և վերաբերուող հետեւեալը՝ մեր հանրածանօթ նկարչին՝ Պ. Շահինի նկատմամբ: Փննադատն է Vittorio Pica, Խտայացի երկրասարգ գրագէտ մը՝ որուն համբաւը հետզհետէ կը մեծնայ իր երկրին մէջ, և որ առանձին համակրանք կը խօսի միշտ հայ ազգին վրայ:

« Յետ ըմբոշանելու Ռուսերթ Կոֆֆի նկարչական և վիպական տեսիլքը և յետ զարմանալու Ֆրանսուսա Մարեշալի առարկայական ճշգրտութեան վրայ, մեծապէս հաճոյ կ'անցնի մեզ իբրեւ հակապատկեր՝ զգացման տեսիլքը, որուն մէջ արուեստագէտը արուեստաւորէն անօրինակ կերպով գեղազանց կը հանդիսանայ: Թոսկանայի, Ումպրիոյ և Վենետիկ քանի մ'անկիւններ կը ներկայացնէ մեզ Էտկար Շահինի իւր յստուծանալուրերուն ալբոմին մէջ զոր Impressions d'Italie ամենապարզ վերնագրին տակ՝ Էտմոն Սահիոյ Բարիզցի ամենածանօթ տպագրիչը հրատարակեց անցեալ Դեկտեմբերին:

Անցեալ ամառ քաջ հայր՝ յոգնածութեան, տառապանքի և վնասութեան շրջանի մը մէջ՝ որ ընտանեական սուգէ մը յարաջ եկած էր և որ իրմէն վերցուցած էր աշխատութեան ամէն կամք,

և իրեն հակադիրքի՝ մինչեւ իսկ ատելի դարձուցած էր Բարիզեան կենսաքը, որուն հանձարեղ և սուր դիտողութիւնը այնքան տարի սնոյց և քիչ ժամանակի մէջ արժանապէս մեծ համբաւ տուաւ իւր ժամտաշնային, արագաշարժ, հրապուրիչ և իմաստուն գործին՝ մոռանց քիչ մը խաղաղութիւն խնդրի այն Խտայական ուր տալով տարի առաջ սովորած էր նկարչութեան սկզբնականը, րը, և յուսով վերստին գտնելու այլուր իւր արուեստին ոչօք և սելը՝ թողուց Ֆրանսան և Թալանս եկաւ, բերելով իւր հետ՝ գիտագրելու համար՝ սալաքարի, կապարի և գրիչներու փոխքիկ հանդերձանք մը:

Կերպագած բնաւորութիւն, թշուառութիւն միշտ աւելի սրած է իւր զգացումը և աւելի շուշողուն բրած մարդկներու և իրերու այն ցուլացումը՝ զոր իւր բերեղը կը նշուեն իր հոգուն վրայ: և այդ մարդկները և իրերը զորս նկարեց մետաղին վրայ՝ արագ և հաստատուն ուրուագծերով՝ հանգստեմ միայնութեան այն երկու ամիսներուն մէջ զորս ղեռ նոր անցուց մեր երկրին մէջ, յայտնապէս տողորուած կը թուին մեզ իւր գերազանց անձնաւորութեան արուեստագիտական բնոյթին. իւր Impressions d'Italie շէնրուն մէջ բերուած մէկէն աւելի թոսկանական և Ումպրիական նկարչական դաշտանկարներուն համար կրնանք ձինք վրացի Ամիէլին հետ ըսել որ՝ կը ներկայացնեն հոգեկան վիճակ մը:

Իւր խորապէս թախծեալ հոգւոյն վիճակը թույլ տուաւ իրեն՝ երբ ինքը Խտայի եկաւ՝ աւելի կամ՝ նուազ ազմկուտ և խռոված մեծ քաղաքները երթալ, այլ հրապրեց զինքը լոկի փողբիկ քաղաքները լի անցեալ փառքի յիշատակներով, ազնուական և քաղցր խորհրդաւորութեամբ և արուեստի փառաւոր գործերով: Շատ չաբաթներ անոնց մէջ կեցաւ ինքը բայց իւր մտքին մէջ անտարբերեան մը պայծառ, որոշ և հաստատուն ոչ մէկ ծրագիր ունէր. նկարեց ոչ թէ՛ ամենէն հետաքրքրական և յատկանշական տեսարանները՝ այլ միայն անոնք որ բոլորովին երկրորդական կարեւորութիւն մ'ունենալով հանդերձ՝ այս կամ այն պատճառի համար իւր աչաց ուշադրութիւնը գրաւեց էին և իւր երեւակայութիւնը գրգռած:

Այսպէս Շահին իւր Ալբոմին մէջ Աիէնայէն պիտի գծագրէ միայն ցած կամաբը որ Հրէից թաղին մնեաւոր նրբափողոցի մը վրայ կը բանցուի, Բերուշայէն խիտ աշտարակներու և քանգակատուններու շրջանկարը՝ տեսնուած մօտակայ բլրան մը բարձունքէն. իսկ Բիզայէն Ս. Նիկոլայայոսի երեքկարգեան սիւներով վայելուչ ճաշկատը:

Աւելի երկայն կը բռնեն զինքը իրենց պարիսպներուն մէջ Սան ձեմիսիանոսի միշնադարեան լուս քաղաքիքը. Տանդէ աստուածային դիցազներգութեան մէջ կը գովէ անոր գեղեցիկ աշտարակները. խորհրդական Աստիգը՝ բանաստեղծական եղած՝ դարերու մէջ՝ Ս. Ֆրանչիսկոսի քաջքը յիշատակով, և Մոնդէ - Օլիվէյոյի պատմական մենաստանը, որուն վրայ Գոլ-Պոլ-Պոլէ մեզց այն էջերը որ թիւնեւ իւր Sensations d'Italie հատորին ամենէն գեղեցիկ գլուխը կը կազմեն:

Էւ յիրաւի, Սան Զեմինիանոյի, Աստիգի եւ Մոնդէ — Ուիլիէզոյի տնտարանը ներկայացնելու նուիրումն են Էտկար Շահինի այս ընտիր եւ զմայլելի ալբոմին փորագրական նուրբ յիշատակներուն ամենէն շահեկան, յատկանշական բնորոշիչ էջերը. Էտկար Շահին հոյակապ շէնքերու եւ դաշտանակահներուն քով՝ նկարներ է երբեմն արեղայի մը գլբ բայց ազնիւ դէմքը եւ երբեմն հոյակաւոր որմանկարիչներու ներկայացուցած միշտզէպի մը ազատ մեկնութիւնը, ինչպէս հանճարի ընտիր եւ գրչի բուռն ազատութեամբ Ֆիորէնցոյ տի Լորէնցոյէն պատմուած Ս. Բենարդոտի հրաշքները եւ Ս. Բենեդիկտոսի գործերը՝ նկարուած Լուիս Սինիորիլլիէն:

Վենետիկոյ նուիրումն են Շահինի ալբոմին վերջին էջերը. միայնութիւնը անտարակոյս չէ բժշկած արուեստագետին սրտին անգուրժ վէրքը գոր միայն ժամանակը դանդաղութեամբ պիտի սպիացնէ, սակայն քիչ մը խաղաղութիւն մտած է իւր հոգւոյն մէջ եւ վերստին իւր նայուածքները կը դառնան մարդկային արարածներուն դիւազմութիւններուն, կեցուածքներուն եւ շարժուն բազմութիւններու կենսաբիւ պայ:

Անկէպայ կրնայ այլ եւս Բարիզ վերադառնալ որ պիտի սկսի զինքը հետաքրքրել եւ ներշնչել իր ժանտաշխարհով սլաքը, ե հաւանականորէն երբոր խալիա վերադառնայ՝ փոխանակ մեռեալ փոքր քաղաքներուն մէջ իշեանելու՝ որունք պատմական յիշատակներով իրենց կը ձգեն օտարականները՝ երթից Նաբոլի, որուն գուարիք եւ անհանդարտ ժողովուրդը, նկարչական բարձր, հաւնապագորեայ հրապարակական եւ փողոցային տնդոտ կենսքը մեծապէս հանելի պիտի անցնին իր դիտող բնատրութեան եւ որունք պիտի կարենան իրեն թելադրել փորագրութիւններու շարք մը՝ համեղ եւ յատկանշական ։

VITTORIO PICA

ՀԱՅԵՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Ամերիկեան «Հանդէս հանդիսից» թերթին մէջ Վ. Սթիւարտը կը խօսի Հայերու մասին:

Միջիմարական են չայոց նկարագրի մասին տուած իր գովեստները:

«Միացեալ հասնանքներ հիւրամեծարութիւն ցոյց տալով հինգած Եւրոպայի քաղաքական գաղութականներուն, դարձած են բոլոր հարստահարեալներուն փրկութեան նաւահանգիստը. Աշխարհու մերկներու կեդրոնը կը թուի:

Հայերը որ քանի մը տարի առաջ այնքան հազուադիւս էին Ամերիկայի մէջ, ընդհակառակն այժմ բազմաթիւ են եւ զօրաւոր:

Մեծ, Հայոց թիւը Ամերիկայի մէջ կը հասնի 25էն 30,000-ի. Ամէն տարի 20,000 ստերլինի գումար մը կը խրկեն իրենց ընտանեաց:

Հայերը ցոյց կուտան մեծ կորով մը ինչպէս

նաեւ գործերու մէջ մեծ ընդունակութիւն մը: Ընդհանրապէս երբ Ամերիկա կը հասնին, կը մտնան գործատան մէջ, բայց հազիւ թէ քիչ մը ստակ կը ժողվեն, կը նախադասեն աշխատիլ իրենց իրենց հայուի, եւ իրենք զիրենք կը նուիրեն գործերու: Կարծես թէ ինչ բանի ձեռք զարնեն՝ ոսկիի կը փոխեն:

Հատերը մշակութեան նուիրած են իրենք զիրենք, ունին ընդարձակ երկիրներ եւ լաւ վիճակի մէջ կը գտնուին: Ուանք կոտտանդնուպոլսէն եկած, տուած են իրենք զիրենք գորգերու վաճառականութեան, որմէ ոչ միայն իրենք շահուին, այլ նաեւ իրենց հայրենիքը, ուր շատ տարածուած է գորգերու վաճառականութիւնը:

Աւրիշները ընկերութիւններ կազմած են եւ հաստատած են դերձակութեան գործարաններ, դաշնադրութիւն դնելով Ամերիկական խանութներուն հետ՝ հայթայթելու համար անոնք, մեծ քանակութեամբ, մարդկանց զգեստներ:

Բայց բոլոր Հայերը չեն զբաղիլ վաճառականութեամբ կամ արուեստներով: Իրենց մէկ մասը կը յամայնէ դպրոցներ եւ համալսարաններ, Արեւմտական տիւղոսներու ստանալու համար: Առայժմ յիսուն հոգի իրենցմէ կը յամայնէն կալի համալսարանը:

Իրօնական պաշտամունքները կատարելու համար կան յիսուն եւ հինգ քահանայք: Հեռաւոր հայրենիքի սէը սերտորինուն մէջ վառ պահելու, անոր ծայրը տեսնելու եւ իրենց լեզուն յիշեցնելու համար ունին հինգ շաբաթական լրագիրներ, հայերէն լեզուով գրուած ։

«ԲԱՐՈՎ ԵՐԹԱՍ»

«Բարո՜վ երթա՛ս» հնկկկացիի հառաջքով. Մայրիմի յու՛մնոյ հայէր գութով մը կկրկնէ, Ու զիս սկսմած կուրծքիդ վրայց ցուրտ բազկով՝ Գրմա՛ն, ըսիք, սքըտիկան ըլլայ քիչ ըմկեր....

Ես աչիրուդ մայիցայ, Մա՛յր, սիրակաթ, Սիրոյդ փըշըիը տնոմկու շիթ առ շիթ. Ձէի ուղիւ – իմչպէս երրմմ – կուրծքիդ կաթ, Այլ շիթ մ'արցումը՝ իմկած շուրթէմ ջնրմ ալ. (քիզ)

Այժ ըս'՝ էր իմծ, պոմղուիտի սկս մեղմկու. Սիրոյդ տարող ճմնուժը հոժ խրտացած՝ Բա՛ւ էր իմծ, մա՛յր. ու ես ամոր միշտ հըլու՝

Պիտ՝ յիշի յամախ սքտիս որդով ցած, Պատկերմ աչքիդ՝ կաթիլմիրով պրոպղըտմ՝ Որ կարտաի տմծուկ մ'հիմա կր հեղում:

Աւարտն

